

ПРВА ГЛАВА

I

Во едно богато семејство од југозападниот крај, доцна во ноќта, се роди детенце. Младата мајка лежеше во длабок транс, но, кога во собата се разнесе првиот плач на новороденчето, тивок и таговен, таа почна со затворени очи да се превртува во постелата. Нејзините усни шепотеа нешто и на бледото лице со меки, речиси детски црти се појави гримаса на нестрпливо страдање, како кај разгалено дете, кое трпи невообичаена болка.

Бабицата го наведна увото до нејзините усни, кои тивко прошепнаа нешто.

– Зошто..., зошто тоа вака...? – одвај чујно прашуваше болната.

Бабицата не го разбра прашањето. Детенцето повторно заплака. По лицето на болната прелета израз на остра болка и од затворените очи се истркала крупна солза.

– Зошто, зошто? – повторно тивко прошепнаа нејзините усни.

Но, овојпат бабицата го разбра прашањето и спокојно договори:

– Вие прашувате зошто детето плаче? Секогаш е вака, успокојте се.

Но мајката не можеше да се успокои. На секој нов крик на детето таа се сепнуваше и со бесно нетрпение повторуваше:

– Зошто... толку... толку е ужасно?

Бабицата не забележуваше ништо необично во плачот на детето и, увидувајќи дека мајката зборува нејасно и во транс и дека најверојатно блада, ја остави неа и се зафати со детенцето.

Младата мајка замолкна, и само одвреме-навреме некаква тешка болка, која не можејќи да излезе со движење или со зборови, се излеваше од нејзините очи во вид на крупни солзи. Тие се пробиваа преку густите трепки и тивко се слеваа по нејзините бледи, како мермер образи.

Можеби срцето на мајката почувствува дека заедно со новороденчето на свет беше дошла и темната, безизлезна несреќа којашто се беше надвиснала над лулката, за да го придружува новиот живот дури до гроба.

Или, можеби сепак, тоа навистина беше бладање. Како и да е, детенцето се беше родило слепо.

II

На почетокот никој не го забележа тоа. Момченцето гледаше со оној матен и неопределен поглед, со каков што гледаат сите новороденчиња до определена возраст. Деновите си врвеа, животот на новиот човек веќе броеше неколку седмици. Очите се избистрија, заматеноста исчезна, зеницата се оформи. Но детето не ја вртеше главата кон светлиот зрак којшто проникнуваше во собата заедно со веселиот цвркот на птиците и со шумолењето на зелените буки, коишто се нишаа покрај самиот прозорец во густата селска градина. Мајката, откако закрепна, прва со вознемиреност го забележа чудниот израз на детското лице, кое беше неподвижно и некако невообичаено сериозно за дете.

Младата жена гледаше во луѓето како исплашена гулабица, и прашуваше:

– Кажете ми, зошто е вакво?

– Какво? – рамнодушно прашуваа луѓето. – Тоа по ништо не се разликува од другите деца на таа возраст.

– Погледнете колку чудно ги движи рацете кога бара нешто...

– Децата не можат да го усогласат движењето на рацете со визуелните впечатоци – ѝ објасни докторот којшто беше повикан.

– Но зошто тоа гледа само во еден правец?... Тоа... тоа е слепо? – наеднаш се откина таа страшна помисла од градите на мајката, и повеќе никој не можеше да ја утеши.

Докторот го зеде детенцето во рацете, го сврте кон светлината и се загледа во неговите очи. Малку се збуни и откако кажа неколку безначајни фрази, си замина, ветувајќи дека ќе дојде повторно по еден или два дена.

Мајката плачеше и трепереше како ранета птица, стискајќи го детето на своите гради додека очите на момченцето продолжуваа да гледаат со истиот неподвижен и тап поглед.

Докторот навистина по два дена дојде, носејќи офталмо-скоп со него. Тој запали една свеќа па почна да ја приближува и да ја оддалечува од детските очи, се загледуваше во него и, на крајот, збунето рече:

– За жал, госпоѓо, вие сте во право... Момчето навистина е слепо, и тоа безнадежно...

Мајката ја прими веста со спокојна тага.

– Јас одамна го знаев тоа – рече тивко таа.

III

Семејството во коешто се беше родило момченцето, не беше многубројно. Освен веќе споменатите лица, во него се вбројуваа уште и таткото на детето и „вукото Максим“ како што го нарекуваа домашните, но и сите останати. Таткото беше како илјадниците други селски панови¹ од југозападниот крај: тој беше добродушен, дури можеби и добар, добро се грижеше за своите работници и многу

¹ Полски, украински и белоруски аристократ, земјопоседник, благородник. (Заб. на прев.)

сакаше да гради и да обновува мелници. Таа активност му го одземаше речиси целото време, па затоа неговиот глас во куќата можеше да се слушне само во определени часови од денот, кои се совпаѓаа со времето за ручек, појадок и другите настани од тој вид. Во тие прилики тој секогаш кажуваше една иста реченица: „Добра ли си, мила моја?“ – по што седнуваше покрај масата и речиси ништо повеќе не зборуваше, освен повремено, кога ќе кажеше нешто за дабовите оски и запчаници. Секако, неговиот мирен и скромн живот многу малку се одразуваше врз карактерот на неговиот син. Додека вујкото Максим беше сосема поинаква приказна. Десетина години пред опишаните настани вујкото Максим беше познат како опасен силеција, и тоа не само во околината на неговиот имот, туку дури и во Киев на „контрактите“². Сите се чудеа како од едно толку чесно семејство, во секој поглед, како што беше семејството на госпоѓата Попелска, родена Јаценко, може да излезе толку ужасен брат. Никој не знаеше како да се однесува со него и како да му угоди. На секоја љубезност тој одговараше со дрскост, додека на грубостите и самоволието на мажите, на коишто и најкроткиот господин сигурно би одговорил со тупаница, тој не возвраќаше. Најпосле, на голема радост на сите видни луѓе, вујкото Максим поради нешто многу им се налути на Австријците и замина во Италија. Таму тој се беше здружил со еден ист како него силеција и еретик – Гарибалди, кој, како што со ужас раскажуваа господата земјопоседници, бил побратимен со самиот папал и пет пари не давал ниту за папата лично. Се разбира, така Максим засекогаш ја изгуби својата неспокојна расколничка душа, но затоа пак „контрактите“ поминуваа со помалку скандали, и многу благородни мајки престанаа да се плашат за учеството на своите синови во нив.

Изгледа и Австријците, исто така, здраво му се налутија на вујко Максим. Одвреме-навреме во *Куриерка*, кој од

² Локален назив на некогаш славните киевски панаѓури. (Заб. на авт.)

памтивек беше омилен весник на господата земјопоседници, помеѓу страсните следбеници на Гарибалди ќе се споменеше неговото име, додека еден ден од истата таа *Куриерка* господата не дознаа дека Максим паднал на бојното поле заедно со својот коњ. Лутите Австријци, кои очигледно уште одамна ги имаа наострено забите на закоравениот Волин³ (кој, според мислењето на своите сонародници беше и единствениот врз којшто сè уште се крепеше Гарибалди), го исекле како зелка.

– Лош крај за Максим – си велеа господата и тоа му го припишаа на св. Петар и на неговата специјална заложба за овој свој намесник. И тие го прогласија Максим за мртов.

Сепак, како што се покажа подоцна, австриските сабји не беа успеале од Максим да ја истргнат неговата тврдоглава душа и тој сепак беше преживеал, иако со осакатено тело. Бунтовниците на Гарибалди го извлекле од бојното поле својот достоин другар, го однесле во некоја болница и, ете го Максим по неколку години, неочекувано се појави во домот на својата сестра, каде што и остана да живее.

Но, сега веќе не му беше до дуели. Десната нога сосема му ја немаше, па одеше на патерици, а и левата рака му беше повредена и му служеше само колку да се потпира на бастунот. Но и воопшто тој стана посериозен, се смири, и само повремено ќе го пуштеше остриот јазик со којшто сечеше исто онака остро, како некогаш со сабјата. Тој престана да оди на „контрактите“, ретко излегуваше помеѓу луѓе и поголемиот дел од времето го поминуваше во библиотеката во читање на некакви книги, за коишто никој ништо не знаеше, освен дека книгите се сосема безбожни. Тој и пишуваше по нешто, но бидејќи неговите творби никогаш не излегуваа во *Куриерка*, никој не им придаваше сериозно значење.

Во времето кога во селскиот дом се појави и почна да расте новото суштество, кратко потстрижената коса на вуј-

³ Роден во покраината Волин. (Заб. на прев.)

ко Максим веќе беше почнала да белее. Од постојаното потпирање на патериците рамениците му се беа поткренале и телото му беше добило квадратна форма. Страшната надворешност, мрачно спуштените веѓи, тропането на патериците и облаците чад со коишто постојано беше обвинен затоа што никогаш не го испушташе лулето од устата – сето тоа ги плашеше луѓето што не го познаваа и само најблиските на овој инвалид знаеја дека во тоа осакатено тело чука врело, но добро срце, а во големата квадратна глава, покриена со остра густа коса, нескротливите мисли активно работат.

Но дури и неговите најблиски не знаеја со што се окупирани негови мисли во тоа време. Тие само гледаа дека вујкото Максим понекогаш со часови неподвижно седи со замаглен поглед и со мрачно спуштени веѓи потонат во синкавиот чад. Не знаеја дека осакатениот борец си размислуваше за тоа дека животот е борба, а во борбата нема место за инвалиди. Тој си мислеше дека засекогаш е излезен од стројот и сега само напразно го оптоварува конвојот. Се замислуваше како рицар исфрлен од седлото на животот и фрлен долу во прашината. Зарем не е малодушно да се прпела во прашината како згазнат црв? Да се држи за узенгијата на победникот, молејќи му се за жалните остатоци од сопственото суштествување?

Додека вујкото Максим со студена храброст ја разгледуваше таа горка мисла, и ги разгледуваше и споредуваше аргументите за и против, пред очите почна да му се вртка новото суштество, коешто судбината го беше осудила како инвалид да дојде на овој свет. На почетокот тој не му обраќаше внимание на слепото детенце, но чудната сличност на судбината на момчето со неговата почна да ја буди неговата заинтересираност.

– Хм... да, – замислено рече еден ден, погледнувајќи го момчето под око, – малечкиов исто така е инвалид. Ако нè состават обајцата, можеби ќе излезе едно килаво човече.

Оттогаш неговиот поглед сè почесто и почесто почна да запира врз момченцето.